
I. É r t e k e z é s e k.

Mi az oka, hogy Magyarországban
a' Játékszíni Költő-mesterség láb-
ra nem tud kapni?

D r á m a , D r a m a t u r g i a , ezek nálunk ép-
pen annyira esmerettesek névvel, mint esmeretlenek
voltaképpen. Én magam (mint egy parlagi ember)
csak azokról bennem rémlő képzeleteket mázolok.
— Gyakorta sohajtunk azon hogy csupán a' Dra-
maturgia az, melly Hazánkban meg nem foganszik.
A' Külsők óhajtva hántorgattyák, hogy miért nem
vág a' Magyar is bele e' nemébe a' gyönyörűségnek
— Azt is hiszik, hogy erre a' Magyar alkalmat-
lan; sőt hogy a' nyelv inkább dallokra, mint
beszédre van puhítva: de sénki sem akarja azon
gáncsokat látni, mellyek az ebben teendő czáfo-
lástól bennünket vissza tartóztatnak — miért?
— ha jót nem ír hatsz, a' rosszal el-
marad hatsz! —

A' Dramaturgia, melly mint az Egyiptomi
Holtak' Itélő Széke, a' Kimúltakat az É-
lők' elébe állítja tetteiknek megítélése végett,
régén a' Vallások' kerekei közé tartozott. A' Pap-
ság élő Személyekkel cselekedtette azt, a' mi
földön járó Istenein (mert elsőb mindenik a' föl-
dön járt) megtörtént. Először, ugyan csak har-
sány musika, és táncz között való víg Karénekek-
ből állott; mert Isteneik eránt, kikkel rosz nem

is történhetett, szomorú szánást a' Népben nem gerjeszthettek. Az Isteni-tisztelet öröm volt, nem rémülés. Thespis látta meg legelőbb, hogy sokszor a' musika' taktussai szerént menő Énekek nem jelenthettek ki minden eseteket — elé állított, egy Embert, ki e' hézagot beszéddel pótolta ki — így váltotta fel a' Monologus a' chorum, és a' Játszó leve e' dolognak fő Személyevé. A' Fél-istenek is tárgyai lévén ennek; már az életben megesett keservek Szomorú Játékokat is szültek, hogy abból a' Nép tanuljon, miképp kell nagynak, hősnak, és egykor boldogulandónak (Félistennek) lenni. A' mint a' Dráma a' Félistenekről az Emberekre is lecseppent, csak az első (az isteni) volt a' nemes. Aeschylus az Egy mellé több segítő személyeket is vett, és a' chorus csak a' Közönség' itéletét jelentette ki — Sophocles még szorossabb határok közé nyomta azt. Így törte nyakát az utóbbi az előbbinek, és ez amannak ellenségivé tevődött. A' Szerelem, mint az emberi cselekedetek' legfőbb rúgója sokszor megpirította a' Nézet — az Ifjúságra nézve veszedelmes lett; a' tilalom gyűlölséget szült; melly gyűlölség bestelenséggel végződött. Még nints egy Százada, hogy a' Kereszténység útszákon, és templomokban Szentséges Mesterének tetteit személyekkel játszatta; és ugyan akkor midőn egy töredelmes Korhely a' szent Jelet vállain hurczolván, arczúl csapásokat szenvedésén a' nép buzgólkodott, akkor a' Színjátszónak, ki az erkölcsöt ünszolta, a' Haza szeretetet hirdette, és a' Hősöknek borostyányokat kötött, gyalázat volt a' bélyege. Így maradt a' legajtatossabb (következéséppen a' becstelen Komédiást mindég utaló) Magyar Hazánk is Játék szín nélkül, és így most is.

1-ső 's legnagyobb akadály a ' Dramaturgia' tenyészetének a' Theátrum' nemléte. — Mindég szégyenlett egy becsületes ember olly miven dolgozni, mellyel a' Becstelen (Szinjászó) kereskedik. A' Német, mint a' Pallérozottságnak külömben is idősebb fia, ezzel könnyebben gondolt; fel állott Hazánkban, és ha a' Szép nem kellett, bolondal szedte be a' magyar penzt. Nagy sokára által láttuk a' Nemzeti Csinosodás-ezen ágazatját; de — harc után okos a' Magyar — a' Német már akkor jó előre haladott. Hogy valamit tanuljon, német Játékszíneket kelle járni. Ha hát csak ugyan attól tanulni feltette magában, már akkor Tanítójába szeretett egészen belé, úgy hogy kezdő voltának gyengeségét megesmervén, elhitette magával, hogy Mesterét többé utól nem érheti: *) ha pedig ez meg nem esett, és büszke sége nagyobb volt, mintsem hogy Sógorától tanuljon, akkor elévehetett ugyan holmi Költőmesterségről irtt (diák) könyveket; de mi az írás után való tanulás, a' cselekedeti gyakorláshoz? éppen mint a' ki szerelmében boldogulni akarván Ovidus' Amórum-ját akarná kalauzának venni. A' Cselekedeti gyakorlás csak a' Színen van. Ott láttya a' Néző a' Szépet — ott esmeri meg a' Rútát, és nem magán, hanem másan tanul. Úgy de hol ott a' tanító Játékszín, hol a' Nyelvnek tulajdon hazájában kóbor életet kell élni? — Annyi idő ólta sehogy meg nem tud telepedni! és ha helyel helyel egy kis ideig megmaradhat, akkor az Enyhelyért saját Zselléreinek zsellérévé kell lennie, és a' magyar pénzen épült német szí-

---

*) Számtalan Magyar tulajdoníthatja most is ennek az Elhí-tetésnek azt, hogy a' német Játékokért akkor is fizet, mi-kor nem nézi: a' Magyaroknak pedig azért kész volna in-kább megfizetni, hogy — ne játszon.

nekben bért fizet, hogy magyar Hazájában, Magyarok előtt, magyarul Szólhasson. Ekkor is fel áll a' gyalázatbeli Előítélet — ! Hol az a' Törvény, melly a' Gonoszságot úgy megútáltassa, mint a' Játékszin? és még is, az alatt hogy a' józan Irónak jöltévő tolla a' Scipiók' Átillák', Hunyadik', Zrinyik', és Rudolfok', halhatatlanságán fáradozik, — a' törvényé rögzött rossz Szokás azokat tevő útálatossá, kik ezeket a' színen eléadják, és a' midőn azokat egy illy nem csak igazságtalan, de káros Szennyel is illeti, ő maga az, a' ki okot ad arra, hogy e' Szennyet megérdemljék, mivel a' czáfolhatatlan hamis Ráfogás sokszor valóságos gonoszságokra kényszerít. Így fosztá meg az ember maga magát egy Jótól, midőn azt másoknak meg adni nem akarta. Minő benyomást tehetnek a' Nézőben egy Lucretia' szavai, a' ki (éppen ezen-mód által elvettetve) éjjelének utóbbi részét az ő Csodálói közt felosztá? — A' Becsületes, a' ki Szinjátszónak beáll, letiporva véli emberségét, midőn a' tetszenikivánástól elcsábítottva mások' csábitójává lessz, mivel a' Balítélet ötöt azzá lenni kényszerítette. — Vagy illy hitványosan gondolkodik hát a' Magyar a' Magyarrol is; Vagy ha már a' Játékszinbe való bele vakulás túl tette azon Balítéleten, úgy ezt az előbbjáró Németnek köszöni, és utóbbjáró Nyelvében nem látta azt a' Szépet, mellyet láthatna, hanem (a' kedvesebb Némettel egybevetve) csak a' Játszók' hibáit hántorgattya, és elhidedgölve rögzik vélekedésébe, hogy csak nem való a' Magyar erre az életre — vagy, ha már magyar büszkeségét is elé akarja venni — a' Magyar nem született arra, hogy pénzért más' bolondja légyen. — Így vezeti ötöt a' balítéletnek meggyőzése is más balítéletre !!! — — Vegyük már most fel azokat

kik csak ugyan valóságos Buzgolkodók; mit te-
gyenek ezek, midőn a' Nemzetnek másik része
hidegen áll mellettük, és — mosolyog? Ez a' jó-
zanabbság még sem elégséges őket azon természet-
té vált régi Menetelből is kivinni, mellynek leg
igazabb képe Hazai Törvényök. Igen szépen —
felségessen van feltéve minden, de esmerni kell
elsőbb a' Czelnek száma nélkül való ágasbogas
módjait, minekelötte itélni lehessen, mennyire
ereszthetnek el a' Környülmények? és a' Szándé-
kozó miképp mond le inkább legigazabb dolgára
való törekedéséről — azért — mert az Elöljáró-
beszédnek tömöntelenségétől vissza borzad. —
Van akarat; de a' fogamat szinte az örökké
valósággal határos. Nem a' nem akarás, hanem
az akaratok' özöne senyveszti-el az akarandót ki-
nos várakozásában. Plánum elég van; de nincsen
Kivitel Mindenik kivitelére meg van a' kérés; de
a' ki adjon, senki (vagy csak igen kevés) mivel
hogy mindenik a' maga Projectumát akarja más-
sal elémozdítatni, és magának dicsőséget más ál-
tal arattatni. E' szerént mindenik akarván egyik se
cselekszi, mivel áldozattyát eléggé kimerítve gon-
dolja Plánuma' készítésében. Sok Szakács — Ro-
ma deliberat — — Ha nincs a' ki ösztönözzön —
nincs a' kiben az akaratok concentráltatnának, ak-
kor az is abban marad, a' mit eddig Emberért
Istennek cselekedtek, és az Istenért az Emberek-
nek többé már nem folytathatták. — 28 eszten-
dők ólta vezetik egynémelly ifjú csoportok hely-
ről helyre a' szegény Magyar Nyelvet, és haszon-
talan erejekkel igyekeznek állandó szállást kol-
dólni e' Szarándoknak. Fel is állottak néha egyes
Hazafiak, kik mivel erszények nem vetekedhetett
a' Sareptai Özvegy' korsójával, ki üritették
azt, a' nélkül hogy a' Czelra közelebb vittek
volna (még nem láttunk olly hatalmas Egyesüle-

tet, melly' virágzásának három négy esztendő inát nem vetette volna; ez az oka hogy rettegve kell néznünk mindég a' Jövendőnek elébe, mikor tapossale a' Jelenvalót is?) A' kik pedig csak neveket adtak pai'súl, és buzdításaitak eledelül, azok még inkább kezekbe adták a' Játszóknak a' szarándok botot; mert a' puszta név-pai's kevéshenyhelyet, a' dicsérő-buzdítás kevéshkövérséget szerez. A' ki őket nem esmeri, annak felőlök hitvány-gondolkozását fel se veszik: a' ki pedig esmeri, az megvendégli ugyan őket gyakorta, de ezzel vége is az aldozatnak. Külömben szeretik őket mindenütt, mert noha ezek többnyire iskoláikat megúno Diákokból állanak; de még is éppen ezért tanult nemes Ifjak, *) és nem Csaplár vagy Billiárd-inasokból lettek, sem Fejér személyeiket (kik ritkán Leányok, hanem azonnán a' Játszóknak Feleségeik) nem a' Bordélyházban való elnemélhetés vitte erre az életre. Próbálja meg azomban valaki, hogy egy illy Játék' és Játszók' Kedvellőinek gyermekét társúl felvegye, már akkor vége a' Barátságának, vége a' Nyelv és Haza szeretetnek! Azt vélné az ember, hogy ez egy meg nem fojtható maradványa az Előítéletnek? — nem egészen! — az Életmódjának bizonytalansága ez; mert nem tudni mikor enyészik az az Institutum, melly mostan fizeti. Az ő élete csak szél, mint az ezen életre való beállása — a' Sziveket egybekötő Indulat nincs-meg ő benne; mert abban benne feredvén, minden napivá válik előtte — által hempereg könnyű sorsán; mért

---

*) Nem értyük ide egészen az eggyes szerencse-Vitézkek tévelygő, és sokszor a' Fent-érdekletteknek útjait elrontó csoportokat, kik még eddig a' mennyi kedvességet, szinté annyi kedvellenséget is hagytak magok után — nem a' Nyelv pallérezás ezéljok, hanem a' pénzszerzés — többnyire adósság a' vége, és garázdaság.

a' mindennapi remény nem engedi neki annak egész süllyát érzeni! Mikor aztán a' Czélon áll, hol örökös reménye az Ispitályban hagyja el, magában maradva hever a' nyomorúlt, és nincs egy Szomszéd is a' ki ágyához ülne; mert vándor élete megfosztotta attól ötét! Elhagyattatva hal meg; mert a' kiket Pajtásinak nevezett, azokat a' Rendelés, és Kenyérkeresés máshová szállította — szerencse, ha vizeszúsége mellett valamije megmaradt, vagy egy nemes szívű Ember van, a' ki eltemetteti — még holtteste is meg pirúlhat, mert nem lehetetlenség, hogy idegen Színjászók, kiket ő az előtt, mint kevély Magyar, csak fél válról nézett ('s a' kikkel ő a' hasonlót soha meg nem tette volna) temetési pompáját magokra vegyék. Így kell megszégyenülni a' Magyar vérnek, mert Vándor-élete eltévesztette vele a' Polgári Társaság' Javait, mellyre ő soha sem is törekedett, mivel nemesi születése még bölcsőjében egész országnak polgárává tette; de a' mellyet titkon még is minden ember megtagadott tőlle, mivel — Komédiás volt! Maga a' Színjászó ójva téphetikiszívéből az atyai 's anyai szeretetet, midőn gyermekeit kevés keresményéből idegen helyen nevelteti, csak hogy azokat egy illy szomerú sorsal egybeköttetett életbe való beleboldulástól eltartóztathassa. Illyen lábon áll nálunk 28 esztendők' elforgása után a' Színjászó! Egy hijjába való Hajfodorító, a' ki esztelenségünket czégérül piperézi, megérdemli a' Polgári becsületes nevezetet; és a' ki Nyelvünket (Nemzetünk' lelkét) pipérezzi, és csuosittya; az még eddig le nem törölheté az utolsó Szennyet Lételéről. — Balgatag, oktalan Előítélet!!! — — Ezt csak az állandó Anya Théatrom törölheti el. A' színjászónak életmódja nem mesterség lesz, hanem hivatal, mellyért örömet

folyamodna akárki is. Ez az Anya-szín Rajt ereszt-
hetne azután minden felé, mellynek ha egyike má-
sika elesne is, mindég volna Anya, a' hová ma-
gát vissza vonhassa. Ha nem az Élők lennének
magok a' Tőkepenzek, kik Aláírásoknak kamatja-
it fizetik, és a' kikkel az Ajánlás is sírba száll —
ha az Igérők nem a'korra tennék a' tellyesítést,
midőn majd láttyák, hogy mire adnak
— ha a' mi kevés öszve szedettetik is, azt a'
hosszú várásnak ideje, és az addig is tartatott
Társaságok meg nem emésztenék; úgy régen el
volna már ez a' Cél érve! Mindég kedvetlen lesz
az Magyar Ország' Történet könyvében, hogy
midőn egyes Városok Színeket építettek, akkor
az egész Haza annyi évi nóggatás után se mehe-
reá! Csak nem minden Fő-Városokban ezerek'
meg ezerek' feláldozásával Magyar Nemesek tar-
tyák a' Német Theátromot, kik ha csak esztendei
csonkúlásokat a' Haza és Nyelv-szeretet oltárára
tennék, vagy a' mit olykor egyes Magyar (fi-
togatásból) idegen játék-asztalon hágy, ide for-
dítanak, úgy nem kellénének tanácskozások arra,
miként kelljen a' Nyelvre alamisnálnkodni. Ha egy
magányos Személy annyira nem akarná is magát
megszakajtani; legalább három — négy Főből
álló Egyesület elegendő lenne, pedig még azon
fellyü! nyerekedésbeli kinézésének is eleget tehet-
ne — — de nem! a' Speculans elhitesi azt magá-
val, hogy a' Magyar előtt nincs ára a' Nyelvnek,
és ő bizonyossan nem csak kamatját; de tőkepén-
zét is nyelvelte.

Igy lévén, a' dolog — hogy álhasson most
fel egy Dráma-Író, kinek érdemét ritkán esmerik,
mivel a' Drámának sem esmerhetik érdemét? hogy
vesztegesse egy megállapodott ember olyan Mi-
ven idejét, mellyből csak a' Nyelvnek földön futó
Papjai dolgoznak? hogy tanuljon, és miért írjon

az Író, ha nincs szín, hol írásának örülhessen? hogy legyen ott a Játék szerzőnek becsé, hol a Játék, és Játszó a nélkül szükölködik? lehetetlen az Írónak magát azon esmeretes szennyítő válvonyitástól megmenteni, hogy jobb volna biz addig mást dolgozna! —

Így szólsz úgy e' Magaeszsűség „hogy ha „egy Hatalom szó ezt mondaná: akarom! „vagy csak én óhajtanám! bizonyosan tüstént talpon állana az Épület? hát csak a' Hazai- „nyelv lenne az az erőtelen valami, melly arra „fel nem tüzelhetné a' Hazafiak' szívét?” Fájdalom! úgy van. Az okai is, mellyeket fellyebb mondtunk, tökéletes igazak; de hogy ezen okok miért vannak így, annak is megvannak ám az okai. Minden azt hiszi, hogy az övéi az igazak.

2-dik Akadály a' Nemzeti Dicsékedés. Még midőn borzas Össeink csak kürt-szóval tudták kedveket pompásítani, egész multságok abban állott, hogy a' Vitézek' izmos tettei énekeltek — a' hízelkedő Dallosok egy mérészebb nyúlbol oroszlánt, egy fürge Törpéből Oriást alkottak, és a' jámbor Leventa ezen elmosolyodva ugyan, de még is belső megelégedéssel köszönté el a' kancsót; mert noha a' Magyar jobban esmeretessé lett a' Világ előtt szerencsétlenségeiről, mint szerencséjéről; mindazonáltal a' veszedelmek közt is mindég kész talpra ugorhatása, 's az a' Lélek, melly soha legfőbb veszteségében is el nem hagyta, vitézzé 's nagygyá szentelte ötet, és ezen büszkeséget soha sem is engedte magában kétségbe hozattatni. Így jött egész multságok, egész történetek csak dicsékedő dalokban hozzánk. — Most, a' Játékban sem igen nézi azt a' Magyar, hogy mint van a' kidolgozás, hanem mint van a' Morál: ő előtte az a' szép, a' mellyben több több jeles-mondások vannak — an-

nyival inkább ha azok Nemzetét érdeklik, teli torokkal, és botokkal való dörömbözéssel adja ki megelégedését — igaz hogy itt csak a' hebehurgya Ifjúságot, vagy a' bárdolatlan köznepet értjük; de mivel éppen ezek végett a' Jobb izlésű abban hagyja a' Játékszínbe való járdogálást, a' Dörömbözés (mellyet az agyargó Idegen nevetve beszél el Hazájában) lesz az Írónak útmutatója, hogy ha dicsőséget akar aratni, nem jó alkotású, hanem csak dicsekedéssel telyes hazai Drámát kell írni — még a' szépettek is elmaradhatnak, elegendő az, ha teli tömöttetik a' Darab azoknak dicsekedő emlegetésével. — Most hát támadjon Egy, a' ki e' mód szerént írjon, már Magyar ország mindjárt megtalálta Fénikszét — az egész Nemzet' nevében fel áll Egy, a' ki kötelességének tartja (Hazája' dicsőítésére) a' nagy lelket, és szép-izlést dobolni, a' nélkül hogy még lenne valahol egy csekélyebb Valami, mellyel amazt öszve hasonlítva, lehetne nagyinak és szépeknek mondani. — Viszsa rezzenti ez az egyszerre való erőszakos fellépése Egynek a' Másikat induló szándékától; mert tellyességgel meglehet győződve, hogy soha el nem tépheti amannak kizáró Privilegiumát; és mivel az ember olly gyáva, hogy mindenik előtt szebbnek tettik önön tökéletessége, mint azé, a' kit illy (Deus ex machina) módon maga eleibe hágni szemlél, inkább el áll (a' Dramaturgiáról szöllumk) szándékától, mintsem egy csekélyebbnek Véltt mellett második személlyé tétetessen — eléggé balgatag magát megsértetettnek érzeni, midön láttya, miképp' lesz egyik egyszerre magyar O — a' másik magyar K — a' harmadik magyar C —, a' nélkül hogy még láthatott volna magyar X — magyar Y — vagy magyar Z-ét, kiken amazok a' győzedelmet megvévén, őket e' polczra az egybe-

vetés (correlatio) emelte volna. Magyar ország az illyenek által kéntelen elesmerni, hogy: Külső Ember! ide nézz! itt van tehetségemnek Sommája! A' Jobb-izlés neheztelve sonfordál, az agyargó Jövevény pedig (minekutánna csak ugyan megszemlélte e' Fenikszeket) hahotával kaczag, és a' Nemzetnek illy ostoba kedveskedéssel megszegyenítettett Geniussa elpirúlva fordul el, és boszszonkodva könnyez.

Mínthogy az ember csak ugyan olly ember-telen, hogy örömet szeretné a' Dicsőség' palástyát a' más nyakából lerántani (noha éppen ez a' vetekedéssel bélyegezett érzés az, melly mindent elémozdit) jobban kellene a' Dicsőrettel gazdálkodni, és soha Egynek egyszerre csorba nélkül nem adakozni — a' ki a' szép észnek áldoz, áldozzon az erőtlennek is akkor, midőn a' soha meg nem fojtható titkos szózatnak (a' káron-örvendezésnek) egy kis rostálgatással tömjényt gyűjt — még Dramaturgusi kezdő-voltunkkal úgy kell bánni, mint a' csecsemővel. A' Nézőt, és olvasót is izlésbe kell hozni, hogy nem mindég a' Magyarok! mi Magyarok! a' szép: ha ezeket fel nem leli is egy-munkában, az még akkor is tökéletes lehet, midőn ezeknek híjjánossága miatt ásit — elalszik rajta!!!

3-ik akadály a' Nyomatatásbeli szükség. Ha megtekéntjük Szomszédinknál ennek ellenkezőjét mennyire terjed ez ki! — olly nyomorúlt Darabok sajtó alá jönnek, hogy az a' két-három pénz árú rosz papíros, melyre nyomtatód-nak, szinte sírva panaszkodik unalmas terhe alatt az olvasónak; mert még akkor is büszkébb lenne sorsával, ha — egy bizonyos szolgálásban hasogattatott volna öszve. Ellenben nállunk, legyen bár az haszonkeresésből, vagy kártól való őrizkedésből, de Nemzete rovássára Játékokat veñni

mindég vonakodik a' Nyomtató (és ez által figyelmetessé tétettetik saját zsebe eránt az Író is) elég áldozat az tőlle, ha az ingyen kapott Darabot kinyomtattya, és az esztendőig izzadozó Írot egy két Nyomtatvánnyal kifizeti. Praenumeratiót javallana valaki? — Nem emlétvén azt, hogy nem minden emberhez fér önnön tehetetlenségének czégéresítése, vagy pedig egy adakozó Mecénás után való csúszkálása, azonkívül hogy az Előfizetésnek kérése külömben a' Munkának keletében (becsében) és a' Nemzet' nagy lelkiségében bizodalmatlanságot árúl el — akár legyen aztán elegendő Praenumerans, akár se, szükségessé teszi illendőségből a' Munkának kiadattatását, és így a' remeny kárt szülhet: a' midön eddig se nagy meglegedéssel voltak az úgy nevezett hasznos Könyvek eránt (mert többnyire a' füst mindég nagyobb volt, mint a' meleg) hogyan reménylhessük azt, hogy egy Játékdarabra, mellynek teste a' nélkül se nagy, azonban még esmereten kívül is van (úgy is kell maradnia; mert foglalatját kihirdetni nem lehet) valaki praenumeráljon? Még jó formán nem is tudjuk mi a' Dráma — biz arra nem igen adogatjuk ki pénzünket. Ha Játék-szín volna, onnét majd kitünne a' Darab' érdeme; mert futna a' hír mindenfelé, és az Újságok (mellyek úgy is csak maga-eszü Itéleteket hirdetnek, 's ezért keveset is hisznek nekik ott, hol a' pénz kiadás forog fenn) csak a' közönséges Itéletnek trombitáji lennének. Így, mint most, hamar pórul-járhat az ember; mert az is megtörténhetik, hogy a' Darabról kiadandó dicséretet maga a' Szerző készíti — egy Apolló az ő hajthatatlan Daphné-ját egekig magasztalja, és a' ki maga soha sem írt, még Külső Újságokban mint Magyar jeles Író kihirdetteti magát — és a' Redactorok birnak

annyi engedelemmel (gyávaságból e', vagy nevétségből?) hogy ezeket a' Világ elébe bocsássák. Hát csak ilyen úton tudjuk é azt meg, a' mi a' tudós világban történik, hogy utóljára is — megsalattassunk? Ezen bizodalmatlansága a' Nemzetnek az, melly a' Könyvnyomtatók' tartózkodását szüli. Nincsenek tudományos Ujságaink (a' közönségesek csak dicsérni tudnak, nem hiedelmet nyerni) nincs az Író' hasznának, és a' Nyomtató' bátorságának út-nyesője. Van ugyan egy, mellynek homlokán Magyar ország' szép Angyala ül; de mivel annak éppen Magyar tépte ki magyar nyelvet, és idegen hangokon beszélteti, éppen azért kevésbé láttatik a' Magyar' figyelmét megérdemleni, ha szinte saját Halgatóitól az indúlatos részrehajlás miatt már megróva nem volna is, és azt szemtelen szelességgel egészszen kantáron nem vinné egy szeleburdi Szamaritanus. Oh chara Patria, quae me genuisti, dulcis.....!!!

Nemes, érdemes, édes hajlandóságú Trattnerünk Tudományos Gyűjteményének Redactori a' Nemzet bizodalmát eléggé megnyerni láttattak, a' midőn méltán reménylhetni, hogy eddig is eléggé nagy életű (előbbi példákhoz képeest) alkotásaikat, még nagyobb életűvé is tehetik. Játékink', Játzóink', és Játzó-színeink' nem létében, ebbe (vagy akár másba) halgatva is egyet-érthetne (compromittálhatna) a' közönség, hogy a' mi (Játék) a' Redactio' bélyege alatt közre bocsájtatik, annak becsében az eddig igen is bizodalmatlan Nemzet ne kétségeskedjen. Nem szükség volna őket azért minden darabbal ölni; mert a' ki bizik magában; az bélyeg nélkül is kiadhattyá (a' jó bornak nem kell czégér) de a' Redactió-rul feltennénk', hogy nem fog a' Nemzet bizodalmával vissza élni!

4-ik Akadály a' Censura. Ha valahol, úgy
hizonnyára Magyar országban ez szegi nyakát mi-
den szépnak és nagynak (D r á m á k r ó l szöllumk)
Annyira határok közé tétette véli magát a' Cen-
sor, hogy maga ezek közül határozatlanságba
esik. Az Elöljáróság kiadja ugyan neki a' zsinór-
mértéket (melly mint egy ezen épülhet: Hit, Fel-
sőség, Szemérem) de ő tartván attól, ne hogy
lábát megüsse, félelemből irgalmatlanul kaszabol.
Nem azoa sopánkodok én, hogy egy agyafúrtt
Ficzónak Vallás, Fejedelem, és főképp a' Pap-
ság ellen való hanyakodása megzaboláztatik, és
Játékában egy útszabéli Korcsot haját borzasztó
káromkodásokkal nem characterisálhat, vagy egy
bujá Metsző a' Szemérmet pelengerre nem kötheti.
De a' Századok' Lelkei nyomattatnak le, ha
azokra az (egyébbként legigazabb hívségű) Író a'
mostani Környülmények' köntösét kéntelen aggatni.
Midön én egy erkölcstelenséget utáló Felicziá-
nust indulatjának illő polczára viszek — midön egy
Bánk-bánt megöltt becsületének omladékira
felállítok, hogyan szedhessem én kiszabott kótára
fájdalmamat? én vagyok Bánk — én Feliczi-
án — miképp lehessen én csak türhető mértékben
is az, ha minden harmadik felkiáltásnál, e' gon-
dolat, hogy csak Író vagyok, ki ver élemből?
— Ez nem História, hol az érzéketlen toll
beszéli: ez én magam vagyok — én, a' 13-ik
században élő hatalmas Bánk, kinek tenyerére
koronák tétettek le — én Zách Feliczián,
a' ki megfertőztetett magyar becsületéért egy Királyi
Ház-népet akar eltörölni. A' Censor nem a'
Századok' Lelkét, hanem a' Jelenhez való Hasonlatot
(Correlatiót) tekénti: így Peturbán, a' ki 1213-ik évben
ezt mondhatja, Görög, Gubás Bojér, Olosz, Német,
Zsidó, nekem mihelyst fejét a' Korona disze-
siti,

siti, mind egy az, mert szent előtem a' Királyom, és az Aszszonyt becsülöm; de annak engedelmeskedni nem tudok! most, midőn az Aszszonyi-örökösödés, a' Pragmatica Sanctio felállt, mit szóljon? pedig szóllani kell neki, mivel az egész háborodásnak oka a' Magyarok' jussaiba belemarkoló, és Férje' pálczájához nyúló Királyné *) Egy Időszakaszból, mellyben minden Magyar Nemes, e kéje mellett is, ha kardját felköté, már olly érettnék vélte magát a' Királyságra, mint Árpád' vére, melly csak az ő Elődi által tartá az Elsőséget ajándékba, koránt se lehet a' megtörtént valóságot a' mostani Környülmények' rámájára vonni -- éppen azon magyar Nemesség, melly hajdanában véres fogakkal, mint meg annyi Tribunus Plebis az ő dörgő Vetojával, tisztes Királya elébe toppant, és ügyetlen nyak-rántással azt mondá: nem úgy megy az Király Uram! most nem állittathatik ki nevetséges nyögéssel, ha szinte későbbben ezen igen veszedelmes fogaktól megfosztattatott is. No már hát éppen csak ezért annyi szép Bajaik a' régi Időknek a' pusztá Historiákban penészedjenek meg?! — Igaz hogy a' példa rosz, és roszszat szülhet. Jaj Istenem! a' roszszat ha nem vetik is kikél. Ra-

---

*) Bánk-bánom nem engedődött meg az éleadásra, hanem csak a' nyomtatásra — miért? Királyné-gyilkolás végett? vagy hogy helyel helyel az érző ember keserűen felszóllal? nem! csak azért, mivel Bánk-bán' nagysága meghomályosította a' Királyi Házét. Teszem már most (noha ez inkább a' Recenzióra, mint a' Censurára tartozna) hogy Bánk, kinek lépései alatt reng Magyar Ország, sokkal csekélyebb volna; nem a' másik Extrémbe esne e' az ember, és a' Censura azt hengeritené elé, hogy egy hitvány Jobbágy miképp' döfhet egy koronás Főbe? holott így, egy hatalmas, egy Királyi-Bánk nem mint Jobbágy őt, hanem mint Élet-halál' Ura, Hazájának és becsületének teszi meg, mint Vetélkedő Vetélkedőjén, a' maga erőszakos áldozatját;

vaillae, Louvel, 's a' t. ha soha Komédiát nem látnának, még is megtennék fertelmes munkájokat. A' Példa, igen szegény ösztön, ha az önn' szeretet, és maga megtartás zabolázzák az embert. Avagy hát kevesebb volna e' a' példa, ha egy Tatár Khám ölettetne meg saját Jobbágya által? Mikor Hamlet Angliában le döfheti a' megkoronáztatott Korona tolvajt: akkor Forgács ne vágassa agyon a' megkoronáztatott Hiteszegettet (kis Károlyt)? Mikor a' Német Színeken egy Sváb Herceg (Johann von Schwaben) megölheti eltartóztatott Jussáért tulajdon Vérért, koronás Császárat vagy Makbét Angliában Koronára való vágyakodásból Dunkánt halálos ágyba fekteti: akkor Magyar Országban Béla ne kívánhassa fegyveres kézzel Jussát első Andrástól, vagy Árbucz szinte Makbeti nagyra vágyásból Kún Lászlót el ne altathassa —? Bánk és Feliczián nem boszszúlhatták az aszszonyi becsületet, és megtiportatott jussát az emberiségnek? egy Átilla pedig (szinte Hunnia' Királya) az aszszonyi becsületért, aluva, éj-jel, nyilvánágossan ölettetik meg a' Néző előtt, a' nélkül hogy csak eszé'ágába is volna valakinek, hogy a' Világnak legnagyobb Felsége ölettetik meg.

Tiltsuk a' Morál-sértést; ez minden gatz eltemet!!! — —

5-ik akadály a' Recensio. Nem Léte; hanem Nemléte. Túdósainknak, egyéb munkáikra még azt tapasztaltuk, hogy a' Recensio ritkán különbözött a' Satyrától. Amazt a' Literaturának előmozdítása; ezt pedig a' neveletlenség szüli, vagy az irígység — a' hiba gúnyolva mutattatik meg, a' nélkül hogy annak javításáról szó volna, és a' Parnassusra könnyen számár háton nyargalhat az ember. Csak ket, három sort

írjon (főképp ha igazságot, és nem hizelkedést) már előre retteghet, nem a' Recenziótól, hanem hogy Személye, formája, sőt még bölcsője is elépiszkáltathatik. Innét van az, hogy a' dramaturgiának ezen csecsemő idejében, ha egy leghidegebb vérű Recensens felállana is, már az Író előre protestálhat, és Nemzetét azzal fenyegetheti, hogy soha sem ír többé (kinek mi gondja arra, akár hogy ír Ő?) mivel el nem hitetheti magával, hogy a' Recenzióban irigység, vagy legalább a' többet tudásnak fitogatása ne lappangna (láttya hogy a' Külső Nemzetnek legbölcsebb Férjfiái semálhattyák meg, hogy egy kis gonoszkodásból az Irót csak kevésbé is megne rúgják; hogyan tegyen hát fel többet a' Magyarrol, kit úgy is önnön magáról elegendőképpen esmér, hogy könnyebb a' Lelkének, ha csak egy kis pajkos fullánkot ki szalajthat is) és ha csak ugyan az illy sértődésnek még csak nyomaira sem talál; de mivel elménknek élő személyekben elé allított képei minden másféle munkáinknál nagyobb szeretetet gerjesztenek bennünk (a' ki gyermekeket bánta, engem' bánt) ha az Elme szülemény tépettetik, a' Szülő maga kap siláphoz — holott a' Recensio nem egyéb, mint az Író szülöttyét elé venni, és a' magunk gondolattya szerint piperézni — a' Recensens csak azt mondja „én így öltöttem volna” hogy mellyiknek van igazza, azt a' Közönség ítéli meg, ha majd a' kettőt szembe állittya. Hogy pedig tökéletes megelégedésre írni nem lehet, ez az igaz hogy bosszúság; mert mikor aztán a' Recensens a' maga Véleményét eléhengeríti, akkor ama Bögő-Csövön előre kizúdíttatott Dicséret csak egy kis időre is meghomályosul: már pedig ha ezt az egyedül való fizetést is elveszszük a' szegény Irótól, mi marad akkor neki ebben a' világban Jutalma? más-

utt legalább a' zsebében maradt Haszonnal vi-
gasztalhattya magát — az, hogy mindjárt kezdet-
ben abba hagyja munkálkodását; mellyet, hogy
ne tegyen, fére kell tenni a' Rostálgatást, és a'
Dicsérettel (ezzel az egyetlen egy nemével a' fi-
zetésnek) édesgetni a' további firkálásra. Az igaz,
hogy az Író vagy gyönyörködő, vagy kenyérke-
reső (passionatus, vagy Broddichter) ha az utól-
só, akkor nem sokat vesztené a' Nemzet a' harag-
jával, mert az ugyan nem sok csoda alkotmányo-
kat építene: ha pedig az első; már akkor jöhet
a' Földalól egy Recensens, még se állíttya meg
munkájában, mivel neki békét nem hágy gyönyör-
rüsége, és akarja, vagy nem, írnia kell. Ez i-
gaz; de nem ott, hol a' Drámaturgia még bölcső-
ben fekszik — a' gyermeket ha megszoríttják,
legkedvesebb játékát is eldobja! — — Minő ör-
ömet látnánk kezdő-voltunknak tökelletesedését!
de ha Játékszín nincs — ha képzelet arról, mi a'
Játék-ráma, nincs — mi volna egyéb hátra,
mint a' Recensio? Az ember maga magától soha
vagy csak sok gyakorlás után (akkor is vaktába)
tanul; de alap nélkül: a' Recensio ellenben okát
adja saját ellenkezésének — ez az előnkbe tarta-
tott tükör, mellyben magát az ember szemlélheti
— ez a' Vezér fonál, melly több észet ugyan azon
egy pontra visz, és az Író, a' ki munkáját úgy
is legrégebben esméri ('s legrégebben is piszkál-
gathattya, hidegebb vérrel ítél azon, mit kell
abból hasznára kiválasztani; sőt sokszor vélet-
len tesz valami szépet, mellyet a' Recensens (ér-
deme szerént) meg dicsér, és az Író, a' ki más-
kor annak ellenkezőjére könnyen által botlott
volna, figyelmetessé tetettetik, és meg-áll: ha
pedig éppen semmit fogadna el a' szemrehányás-
ból, tehát ír egy Czáfolást (tudni való, hogy
nem csipőset) és akkor abból a' Recensens

— mind a' kettőből pedig az olvasó tánul. Ez az a' jó Ellensegeskedés, melly még eddig mindent a' maga tökéletesedésének polczához segített.

A' ki a' (becsületes) Recenziótól irtóz, az arra szándékozik, hogy munkájának jósága a' Nemzet' halgatása által érje el a' Praescriptio' idejét — oh de ez nem megy! előbb utóbb megtörténik az. Azért hát siessünk egyesültt erővel nyestetlen ösvényünkön !!! — —

6-ik és végső gáncsnak kellene tenni a' Jutalmat. A' ki csak egy két sort ír is, már mindjárt Jutalmat kiábál, és ha sokkal emberségesebb vagy együgyűbb, mint sem maga rántsa magára a' Bőség-csőjét, felkiált homályából, hogy a' Magyar nem tudja a' Tudományt becsülni. — Az igaz (láttyuk) hogy a' tele hasritkán dolgozik — jobban énekel az éhező Kanári — az ember örül annak, ha munkája kézzel fogható figyelmet érdemel; mert ez új munkára teszi gondját nyugottá — de ha a' Madár láttya, hogy hasztalan esik füttyürézése, élelméről gondolkodik, és — elhalgat: mind azon által sokkal büszkébbek vagyunk nemes Nemzetünkkel, mintsem ezt az akadályok közé tegyük. A' Jutalom az Érdemnek következése. Az Író mutassa meg elsőbb mit, és a' Haza megfogja mutatni miként jutalmaztasson. Mig a' fellyül (gondolomra) kitett Akadályok el nem hárítatnak, addig nem lesz mit jutalmazni; mert addig a' Játékszíni költő mesterség mindég himbójában marad — Nemzetünk a' leendő gyümölcsért nem fizet — a' Reménységet kibérteni csak Ismaeliták tudják, és — mások.

Te kedves Nyelv! mellynek ügyéről itt fűzfám alatt talán fűzfamódon okoskodtam, szállítsd meg még fiaidat azért, a' mivel Annyoknak tar-

toznak. Ha egyenesebb vala Szónk, mint szeretnek, mond, hogy mi mezőről való vagyunk — igazat szólottunk, senki tagadhattya. Önnön magunkról valamit megesmerni kedvesebb, mint azt méreg-boszsúsággal Idegenektől hallani. — Csak egy Órát a' mindenhatóságból! és mást semmit csinálnánk, mint egy új Babilon' tornyát, mellynek első talpkövénel a' Világnak minden Nyelvei egybe-(beléd magy a r b a) zavarodnának!!! — —

Katona.

2.

Elmélkedés az Aszszonyi Nem' Tanítatásáról.

Az Aszszonyi Nem' tanítatásáról még ma is különbféleképen gondolkodnak Hazánkban is, máshol is: némelyek egészen, mások nem egészen vetik azt meg. Legkevesebben látszanak lenni azok, kik az Aszszonyi Nemnek elméleti tehetségeit tökéletesíteni erkölceit jobbitani, tudományát terjeszteni kívánják. Úgy tetszik, némely folyó Irások, mellyek annak számára jöttek ki, meg is szüntek, mint a' Német Flóra, Harmónia, Uránia, Aszszonyok' Ujsági (Damenszeitung); hanemha más újságokkal felcseréltettek, öszve fonódtak, 's elneveztettek. A' bizonyos, hogy két Aszszony a' mi időnkben igen felfogta ügyét a' tanítandó Aszszonyi Nemnek, úgymint Mária Wolstoncraft Angliában, Glyceria Német országban. Ez halkal, csendesen, 's együgyűen természeti okokkal: a' másik erősen, és